

Choma, Branislav

Ivo Vojnović a Slováci

In: *Studia Balkanica Bohemoslovaca* : (příspěvky přednesené na I. celostátním balkanistickém symposiu v Brně 11.-12. prosince 1969). Pražák, Richard (editor); Dorovský, Ivan (editor). 1. vyd. Brno: Universita J.E. Purkyně, 1970, pp. 380-388

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/120709>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

IVO VOJNOVIĆ A SLOVÁCI

Branislav Č h o m a , Bratislava

Pomer Slovákov k dielu Iva Vojnovića je z jednej strany typickým prípadom, skoro bezo zvyšku napĺňajúcim model spoločenských a literárnych vzťahov nášho prostredia k Juhoslovanom a k ich literatúram, najmä v období medzi dvoma vojnami. Je v ňom obsiahnutý takisto romanticko-obdivný prístup k ich dejinnému zápasu, v ktorom hľadali štúrovci a aj ďalšie pokolenia, nekondičiac hlasistami, inšpiračný zdroj, ako aj novší, čoby realistický zámer, oficiálne podporovaný a podnecovaný mladodohodovou politikou v predmníchovskej Republike a cieľiaci k určitým integračným zoskupeniam nielen v politickom a hospodárskom, ale aj kultúrnom živote. Dielo Iva Vojnovića sa totiž do nášho prostredia dostávalo zväčša ako príležitostná literárna ilustrácia aktivity južných Slovanov (vojenskej r.1913) a politickej v období medzivojnovom, keď sa Vojnovićove hry uvádzali predväzne v predvečer juhoslovanského štátneho sviatku).

Keďže je však v povahe literárneho diela prekračovať dobovopriležitostné obmedzenia, aj Vojnovićove drámy - a to je druhá strana ich pôsobnosti - začali sa vymykať takémuo utilitárnemu zúženiu a nastúpili hneď od počiatku, od inscenácie drámy Ekvinokcia r.1913 v turč.-sv.-martinskom Spevokole, svoj vlastný život v našom divadelnom, najmä však ochotníckom živote. Ekvinokcia sa toľkokrát hrávala u nás v rokoch medzi dvoma vojnami, že literárny historik Ján Marták^{1/} oprávnenne skonštatoval: "Vojnovićova Ekvinokcia u nás takrečeno zdomácnela."

Z tohto faktu vyplynuli isté konzekvencie: Ekvinokcia prišla do martinského, teda na Slovensku literárny vkus učávajúceho prostredia v časoch prelomových, keď v poézii síce už vládla findesiècleovská Moderna, ale v próze a dráme sa pomerne ťažko prebýjal naturalizmus. Preto aj Vajanský o predstavení v Martine písal, že Ekvinokcia je síce "kus veľmi pohnutý, napínajúci, na nervy i srdce bijúci", no "žiaľ, 4.dejstvo" - v ktorom ide o zabitie ameríkána Nika Marinovića jeho bývalou milou Jelou - "veľmi klesá, nemohli ho zachrániť ani takí výteční herci! Ako by bolo vyšlo z cela inej, nešikovnej ruky... Scéna so sekerou, zabíjanie Marinića už ani nepatrí na divadelné dosky".^{2/} Z tohto charakteristického referátu vyplýva známa Vajanského averzia voči naturalizmu (predtým podobne ostro vystúpil proti Zolovi), hoci

v poézii bol omnoho konciliantnejší voči modernistickým tendenciám, napr. Kraskov symbolizmu, už predtým, a hoci aj v prípade Ekvinokcie išlo o nie ťažko pochopiteľnú kontamináciu naturalistických prvkov so symbolistickými; s odkrýva sa tu i pohľad na ťažko prerážajúce nové tendencie v martinskom konformne veselohernom, najmä romantickom, malomestakému vkusu hoviacom repertoáre. A tak Ekvinokcia pomáhala presadiť a upevniť realistický a postrealistický repertoár s svojím spôsobom afirmovať i cestu naturalistického a expresionistického dramatika VHV s jeho Závajmi a ďalšími drámami na našich javiskách. Ekvinokcia osobite svojou tematikou, aktuálnou vo vtedajšej situácii (vystaňovalctvo, amerikan, zabraňovaná láska), našla si cestu k nám; v dvadsiatych rokoch ju prijal už aj náš konvergentne sa vyvíjajúci literárny život^{3/}, hoci Národné noviny priniesli o nej kritické prímienky obdobné starším, Vajanského názorom.^{4/} Prijali ju však ochotnícke divadlá; Andrej Mráz r.1930, keď písal o repertoári pre ochotníckov, odporúčal ju hrať: "Ekvinokcia je hlbokou drámou ponížených a urazených", je síce "trošku preštylizovaná, so zložitou kompozíciou, ale v rukách súčasnejších hercov vedela by pôsobiť veľmi hlboko a otriasajúcim dojmom."^{5/}

Druhý raz Ekvinokcia podnetne zasiahla do slovenského umeleckého života r.1939, keď sa stala profilujúcim kameňom vo výstavbe režijného štýlu javiskového kreacionistu Jána Jamnického, protipólu vedúceho realistického režiséra Jána Borodáča. Jamnický, inscenujúci Ekvinokciu v prvých rokoch vojny, s dôrazom na jej symbolistické prvky, už v divadelnom programe k tejto inscenácii píše, že režuruje hru, podľa ktorej "pravou skutočnosťou je nie to, čo sa deje, mína vonku okolo nás - to všetko je len symbol - kdežto pravá skutočnosť... je dnu v nás v srdciach": preto chce vylúpnuť "skrytý zmysel hry"; "veľmi transponovať, pripodobniť prostredie, efekty (napr. búrka-hudba) a... aj spôsob hereckého prejavu pripodobniť tomu, čo básnik skutočne chcel, cítil..." Takýmto odkrytím symbolistických vrstiev hry, zvyraznením tejto slohovej dištinkcie vytvoril predstavenie, ktoré perabolicky a kriticky hovorilo o svojej dobe.

Ako na to reagovala kritika? Vopred treba povedať, že divadelná kritika zastávala vtedy zväčša realistickú poetiku; preto napr. v Eláne mu vyčítala, že "výlučným vyzdvihnutím tragiky materskej režisér túto hru príliš zúžil v jej tematických, dejových a básnických vrstvách";^{6/} Andrej Mráz v kritike bol proti režisérovmu potláčaniu lokálneho koloritu hry; nc, na pokon "možno prijať i takéto režijné

riešenie Ekvinokcie, pravda, redukuje ono pinozvučnosť Vojnovičovej drámy a znásiľňuje ju do jednej tóniny"^{7/}; v takomto duchu písali o inscenácii aj v neskorších teatrologických štúdiách: napr. R. Mrlian videl v nej "prechodné štádium" Jamnického, s prvkami "nepotrebného mysticizmu", na ceste k "obrazovosti a symboličnosti"; aj podľa Zoltána Rempáka je v Jamnického réžii "odtažitá symbolika" so "sklonmi k mystike"^{8/}. - Zrejme najadekvátnejšie postihli zmysel tejto inscenácie dvaja mladší, v rokoch inscenácie nastupujúci divadelní kritici, Jozef Felix a Juraľ Valach. Felix vysoko ocenil hereckú i režijnú interpretáciu Vojnovičovho diela; "vojnovičovské *mystično* našlo u Jamnického znamenitého tlmočníka."^{9/} A Valach vidí režijné úsilie o "iluzionizmus snov", o "atmosféru farebnej neskutočnosti, svetiel a tieňov", o "duchovnú symboliku", v ktorej herec má "stelesňovať" idey a reprezentovať "duchovnosť"; neprekážala mu vtedy ani Jamnického "snaha monumentalizovať" s vedomá dávka, vlastne hľadanie prevého dramatického páťosu", čo s úzkosťou spomínal v divadelnom programe sám režisér a čo mu nezabudli vyčítať kritici v Eláne ("patetika nie je dnes javištý živel") a v Slovákú (mal "patetiku redukovat").^{10/} Že však bola Jamnického réžia podnetná aj pre samých kritikov, svedčí záver Mrázovej kritiky v Slovákú: "Ale tak sa zdá, aj námú obecenstvo vyhovuje takéto podávanie tejto hry... Sama hra vyhovuje našej mentalite, našej umeleckej kultúre". Týmito slovami bol vyjaďrený nielen ústup staršej kritikej školy pred nastupujúcou nekonformnou režisérskou osobnosťou, ale na druhej strane vyjavila sa i podstatná pravda, prečo sa Ekvinokcia stala obľúbeným repertoárovým číslom ochotníkov. Po Jamnického réžii sa Ekvinokcia priam lavínovite šírila po ochotníckych javiskách odkrývajúc pritom nejeđen herecký talent, ktorí potom prešiel k profesionálom (Medek, Látka).

Ak v Čechách r.1924 J. Vodák písal, že "zrovna Smrtí matky Jugovičú a Dubrovnickou trilogiú zmocnil se nás Vojnovič silněji než Ekvinokci, zjevív nám básnickou mohutnost věkových vidín a širých mnohoznačných symbolů",^{11/} vyplývalo to zrejme z inej vládnickej slohovej orientácie, kedy bol už naturalizmus neaktuálny; na Slovensku sa však naturalizmus ešte nevyžil, a to práve pre národno-obranárske kritické zásahy autoritatívneho Vajanského proti nemú. Aj z tohto porovnania rozličnej recepcie Vojnovičovho diela v blízkych, no nerovnomerne sa vyvíjajúcich literatúrach je evidentné, že primárne určujúcim faktorom v tomto procese nie je autonómne poňatá hodnota diela, ale umelecká situácia receptora, pripraveného prijať hodnoty, ktoré by komplemento-

vali jeho umelcký repertoár. A z dvoch slovenských, časove vzdialených a slohove rozdielnych, recepcií Vojnovičovho jediného diela vynára sa fakt o vrstevnatosti a potenciálnych možnostiach nových konkretizácií Vojnovičovho modernistického diela.

x x x

Ako bol Vojnovič na Slovensku predstavený a ako sa šírila či hĺbila známosť o jeho diela v medzivojnovom období?

Ak nerátame deväťriadkovú novinovú správu o záhrebskej oslave 25-ročného jubilea Vojnovičovej tvorby r.1910^{12/}, prvý raz bol Vojnovič predstavený slovenskej kultúrnej obci inscenáciou Ekvinokcie v martinskom Slovenskom spevokole, a prvým hodnotiacim článkom o ňom bol spomínaný referát Vajanského.^{13/} Celkom odôvodnene predpokladáme, že hoci v tom čase na repertoár martinského Spevokolu pôsobil pražský divadelný život - a do tých čias v Prahe zahrli tri Vojnovičove diela: Ekvinokciu r.1897, Dubrovničku trilógiu r.1911 a Smrť matky Jugovičových r.1912 - priamym podnetom k martinskej inscenácii boli momenty mimoumelecké, oslobodzovacia balkánska vojna, o ktorej aj Národné noviny v tých časoch prinášali pravidelne podrobné správy. A Vajanský, iste aj zo svojich obsiahlych literárnych znalostí, mohol už vtedy napísať, že autorom hry je "známy juhosloviainsky dramaturg gróf Ivo Vojnovič", hoci nijako sa vtedy nesnažil - pravdepodobne aj z apriórnych estetických dôvodov - bližšie s ním zoznámiť čitateľskú verejnosť. Ľudský profil Vojnoviča, internovaného za vojny a potom liečeného v záhrebskej nemocnici, priblížila o štyri roky neskoršie v článku Conte Ivo Vojnovič, z príležitosti jeho šesťdesiatin, Blance Malieškovej.^{14/} Bola to z jednej časti reportážna črta o návšteve u neho a potom z väčšej časti preklad interview zo záhrebských novin, z ktorého sa naši čitatelia dozvedeli najmä o ťažkých Vojnovičových osudoch za vojny, ako aj o jeho literárnych plánoch.

Významným podnetom na udomácnenie Vojnovičovho diela, a najmä Ekvinokcie, bolo vydanie jej nového prekladu - po nedobrych Vojnovičových skúsenostiach s prvým českým Kadlecovým prekladom, aj u nás "autorizovaného" - tentoraz z pera Miloslava Galandu, pracovníka Matice slovenskej, pochádzajúceho z juhoslovianskej Starej Pazovy, v edícii Slovenský divadelný ochotník r.1924. Bola to akoby martinská rehabilitácia tejto drámy: vyšla spolu so Sudermannovým naturalistickým Domom a pred vydávaním i hraním naturalisticko-expressionistických diel

nášho VHV; teda estetická bariéra bola i v dráme najľno prelomená a vytvrcili sa predpoklady pre pušie zoznámenie s Vojnovičom.

Ďalším divadelným podnetom boli až tri inscenácie Smrti matky Jugovičovej v medzivojnovom období českou činohrou bratislavského SND (r.1920,1923 a 1935). Divadelní recenzenti tých čias neprejavili hlbšie znalosti tohto Vojnovičovho diela a tým menej jeho slohových osobitostí; spomínali jeho "nádherné verše", "historickí apoteózu tých smutných časov", "tragický vznos a dramatickú gradáciu",^{15/} zároveň však bola tu aj kritická pripomienka, že "látko sama je dost' úzko a nevystačila by nijakým spôsobom na drámu, keby nemala svojej národnej farby, ktorá dáva dráme ráz vpravde podmaňujúci". Z tejto pripomienky zjavne vyplýva ešte romanticko-obdivný postoj k juhoslovenskej hrdinnej skutočnosti, deformovane interpretujúci umeleckú špecifickú drámu. Aj spisovateľka Hana Gregorová vidí v diele "psychologické i formálne nedostatky", no bližšie ich nedešifruje, samotné dielo si váži ako knižnú drámu, lebo "pri čítaní dá nám miestami viac ako na javisku"; ako recenzentka adekvátnejšie pochopila Smrť matky Jugovičovej: ako "symbolickú hru heroickej, silnej ženy", "tvorenej s romantickými prvky".^{16/} Až pri tretej inscenácii r.1935 kritika oceňuje tento "skutočne hrdinský epos" ako dielo, ktoré "pripomína klasické hry antické", dávajúce "možnosť užiť nových výrazových prostriedkov, menovite voice-bandu, čím hra získava na monumentalite". Zrejme na okraj tejto Vojnovičovej hry píše ten istý kritik J. Dvořák, že "juhoslovenská dráma, viac k západnej ako k ruskej inklinujúca, je lyrická a zväčša málo dramatická. Príčasťo doznieva v nej ešte symbolizmus, ktorý dnešok dost' ťažko strávi v tej forme, v akej je reprodukovany".^{17/} Dvořák tu naráža už na inscenačnú prax, ktorá možno mylila aj viacerých predchádzajúcich recenzentov a ktorá zrejme bazírovala na vonkajšom páťose a nie na lyrickosti a transparentnej symboličnosti diela. Hodno uviesť aj neskoršie publikovaný dojem básnika a esejistu Štefana Krčméryho z inscenácie tohto diela v Novom Sade, kde vnímal "mohutné velny verša Smrti matky Jugovičovej"; s ten istý Krčméry vo svojich teoretických úvahách o poézii, vidiac knižne publikovanú drámu "vlastne čiastkou epiky", nechádza si aj sujetový argument práve u tohto typu Vojnovičových hier: "Vojnovičova dráma je často epikou, vliatou do dialógov, naproti tomu všeličo u Dostojevského žiada sa priamo na scénu".^{18/} Tento Krčméryho názor na drámu, a v tom i na Vojnoviča, do istej miery prekvapuje, lebo ako básnikovi aj prekladateľovi mu nebola neznáma ani cudzia modernistická tvorba básnikov, najmä symbolistov,

ktorí práve v drame privedli "epizovali" (Maeterlinck) a Vojnović dokonca nazval túto svoju hru "dramatickou báňou". Preto bude i Kréméryho názor najskôr súvisieť so symbolistickým a modernistickým miešaním žánrov v zdanlivo hybridné tvary, ktoré vlastne len história spravodlivo roztriedzuje.

Súbežne s českými inscenáciami Smrti matky Jugovićovcov v SND a trpezlivým kritickým názorom na ňu vychádza v Bratislave aj kritické prehľadné dielo Franka Wollmana Srbochorvátaké drama (1924), ktoré podáva obsiahlu informáciu o Vojnovićovom literárnom diele a prvý raz v našom prostredí konštatuje, že "Vojnović je jediný veľký typ dramatického spisovateľa v literatúre srbochorvátaké",^{19/} v ktorého diele, najmä v Ekvinokcii a Dubrovničkej trilógii, ide o "osobitú syntézu realizmu a hlbokého symbolizmu". Z hľadiska srbochorvátkej literárnej histórie Wollman síce neprináša významnejšie nové kritické postrehy (že je Vojnovićovo umenie dvojaké, symbolistické aj realisticke, napísal už Dragutin Prohaska v Preglede savremene hrvatsko-srpske književnosti r.1921), avšak ako poučerený informátor aspoň preniesol mnohé chorvátke kritické názory do nášho prostredia.

Uprostred dvadsiaty rokov samotný Vojnović poodkryl svoju estetiku, keď za svojej návštevy v Prahe vystúpil v publikovanom prejave proti "materialistickému scientizmu" a za "neporaziteľnú pravdu večnej reálnosti duše."^{20/} A tak už v referáte z pražskej inscenácie Smrti matky Jugovićovcov sa píše: "Zdramatizovanú povest' nadchol vynikajúci básnik mystikou stredovekej zbožnosti, tajomstvom magických obradov, južnou vášňou, horúčkami snov a utrpení, zápasmi matky a syna a nadovšetko silou a veľkou ideou vykúpenia vlasti."^{21/} O rok neskoršie prinášajú Slovenské pohľady v stati o troch literárnych jubillantoch v Chorvátsku z pera kritika Ljubomira Marakovića vynikajúcu charakteristiku Vojnovićovho diela: Ekvinokcia a Psycha tvoria mu "prechod z naturalistickej javištnej techniky i sociálnych problémov realizmu do Moderny s impresionistickou a symbolistickou drámou". Za najhodnotnejšie považuje drámy "z národného života a histórie. Dubrovačka trilógija, Smrt majke Jugovića, Lazarevo vaskresenje, heškarate ispod kuplje a pod.", zatiaľ čo v drámach Pani so slnečnicou a Imperatrix pociťuje sa "akási afektovaná artificialnosť, ktorá robí viac filmami ako drámami".^{22/} Nepochybne aj táto mienka zavážila, že sa o rok po bratislavskej premiére Dámy so slnečnicou písalo o nej vcelku negatívne ako o "senzačnej hre internacionálneho strihu, » divadelnej mache«, miestami obratne zostavenej", ba že v SND "nemu-

selo sa vari siahat' k dielu, ktoré u samého Vojnoviča znamenalo len akési extempore, hoc inak efektné a päsouivé".^{23/}

Aj keď sa neskôr znalosť o Vojnovičovom diele výdatne prehĺbila zasvätenou knižkou Dragutina Prohasku Srbocharvátská literatúra (Praha 1928) a aj systematizujúcou knihou Francka Wollmana Dramatika slovenského jihu (Praha 1930), predsa túto kapitolu medzivojnového kritického záujmu o Vojnovičovo dielo možno najvhodnejšie uzavrieť informáciou o niekoľkých statiach a recenziách Andreja Kráza, ktorý zo slovenských ľudí najplnšie poznal toto dielo a hoci niekedy tiež len prenášal chorvátske kritické súdey, snažil sa uplatniť aj svoj názor, nekonvenčný vo vtedy vládnúcej mienke. Prvý raz ho uplatnil vlastným prekladom hry Dáma so slnečnicou, hoci - ako spomíname vyššie - u kritikov nepochodil. V prehľadnej stati Cesty prvovojnej juhoslovanskej literatúry po Vojnovičovej smrti napísal: "V dráme i v európskych reláciách najmožnejšie diela vytvoril tohto leta zosnulý Ivo Vojnovič... Vojnovič veľkým rozmachom svojej duchovnej a kultúrnej prezieravosti vystihuje hĺbku vnútorného zmyslu života svojho piemena. To docieľuje menytoe v Dubrovnickej trilógii a v hre o osude matky Jugovičov."^{24/} Po troch rokoch v recenzii o Golabkovej vojnovičovskej monografii píše, že Vojnovič je "umelecká osobnosť komplikovaná a neobyčajne zaujímavá"^{25/} vedomie tejto komplikovanosti vyjadruje r.1939 v kritike Jamnického inscenácie Ekvinokie: dubrovnickí ľudia v nej "žijú v scénickej vizii Vojnovičovej úžasne bohatými vrstvami citov a myšlienok, ich osudy autor zauzluje do strhujúcej dynamičnosti a skladá svoju hru z mocných dejových a psychických prvkov". Vojnovič je "rafinovane kultivovaný spisovateľ".

Na záver treba povedať, že v tomto medzivojnovom období sa v českej i slovenskej kritike hľadali rozličné inšpiračné zdroje a vplyvy na Vojnovičovu dramatikú, od Vergu cez Molnára, Wildesa a Ibsena až k Anzengruberovi, no ani raz z takýchto bežných poznámok o filiáciách a analógiách nedošlo k hlbšej, dokumentovanej štúdiu. Vzťah k Vojnovičovmu dielu zväčša ostal na úrovni informácie, dojmov a impresionistických postrehov. Aj napriek tomu bol to vzťah umelecky plodný, ktorý mal svoje pokračovanie aj v neskorších rokoch.

P o z n á m k y

1/ v knihe Ochotnícke činohra 1918-1944, Bratislava 1965, str.290

2/ Národné noviny XLIV., 91, 7.VIII.1913, str.2.

3/ Slovenský spevokol v T.Sv.Martine ju druhý raz znova inscenoval r.1921. a to na 50.vyroštie svojho trvania; ako v prvom prípade

- r.1913, a j tentoraz mala Ekvinokcia len jednu reprízu; to však bolo na vtedajšie ochotnícke podmienky dostatočným úspechom.
- 4/ "Dej drámy Vojnovicovej je ťažký, v istom ohľade zauzlený a napína i pozornosť obecenstva i potrebnú rutinovanosť hercov... Či by si nepohli mohli uľahčiť svojim nervom v nejakom inom ľahšom kuse?" - NN LIII.,146, 2.VII.1921, str.2-3.
 - 5/ Naše divadlo III., 25.III.1930, str.25.
 - 6/ K.M.: Činohra Slov.národného divadla, Elán X.,1-2, sept.-okt.1939, str.15.
 - 7/ Slovák XX.,20.X.1939.
 - 8/ v statiach zborníku Pamätnica Slovenského národného divadla, Bratislava 1960, str.95 a 129.
 - 9/ Premiéra Vojnovicovej Ekvinokcie na scéne SND, Národné noviny LXX,č.119, 28.X.1939, str.4.
 - 10/ v recenzii K.M. v Eláne X., 1-2, sept.-okt. 1939, str.15 a v referáte A.Mráza v Slovákú XX., 20.X.1939.
 - 11/ v stati Několik slov o Ivu Vojnovicovi, Naša liga IV.,1; 15.I.1924.
 - 12/ v budapeštianskom Slovenskom týždenníku I., 178, 17.XI.1910, str.3; v ktorom sa v tom čase často písalo o politickom živote južných Slovanov.
 - 13/ Ani o prekladateľovi Ekvinokcie sa vtedy nepísalo. Každže však v referáte NN r.1921 o takrečeno obnovenj inscenácii z r.1913 (režisér aj viacerí predstavitelia úloh boli tí istí) sa písalo, že Ekvinokciu hrali "v preklade M.P.", pravdepodobne ide o preklad Miloša Pietra či Márie Pietrovej, lebo prekladali obaja; Češi mali v tom čase už dva preklady Ekvinokcie: K.Kadleca z r.1897 a Hudcov z r.1900.
 - 14/ Národné noviny XLVIII.,117, 6.X.1917.
 - 15/ v recenzii v Bratislavskom denníku I.,130, 20.III.1920, a v Slovenskom denníku III.,63,17.III.1920.
 - 16/ Robotnícke noviny XX.,276, 4.XII.1923, str.2-3.
 - 17/ Robotnícke noviny XXII,1 a 3., 1.I. a 4.I.1935.
 - 18/ Štefan Krčméry: Výber z diela III., str.231 a V., str.37, vydanie SVKL, Bratislava 1954 a 1957.
 - 19/ cit.dielo, str.228.
 - 20/ stat' Naša liga v časopise Čs.-jihoslovanská liga IV.,1, 15.I.1924.
 - 21/ Slovenské pohľady XLII., 12., dec.1926, str.754.
 - 22/ Tri literárne jubileá v Horvatsku, SP XLIII.,6-8., jún-aug.1927.
 - 23/ Slovenský denník XI.,277, 2.XII.1928, str.3; Slovenské dielo I., 2,1929, str.123.
 - 24/ v čas.Slovenské dielo I.,6,1929, str.332-333.
 - 25/ Slovenské pohľady XLVIII.,7-8, júl-august 1932
 - 26/ v spomínanej recenzii v Slovákú XX.,20.X.1939.

IVO VOJNOVIĆ UND DIE SLOWAKEN

Der Autor der Studie Ivo Vojnović und die Slowaken konzentriert sich auf zwei Probleme: 1. auf die aktiven Beziehungen des Werkes Vojnovićs und besonders seiner naturalistischen und symbolistischen Poetik zur slowakischen Literatur und den slowakischen Theater in den Jahren um den ersten Weltkrieg herum, weiters am Anfang des zweiten Weltkrieges. 2. befasst sich die Studie mit der theoretischen und kritischen Rezeption des Werkes Vojnovićs im slowakischen Milieu.

Im ersten Teil der Studie wird dokumentiert die Tatsache, dass das Drama Vojnovićs wegen seiner naturalistischen Elemente kein Verständnis bei Vajanský fand, obwohl der literarische Entwicklungstrend eine adäquatere Rezeption ermöglicht hätte, und am Vorabend des zweiten Weltkrieges eine Betonung symbolistischer Elemente sich bei dem damaligen Regisseur Jamnický durchsetzte. Im zweiten Teil wird auf die Zunahme der Informiertheit der slowakischen Kritik über das Werk Vojnovićs, insbesondere in den dreissigen Jahren hingewiesen. Nach Meinung des Autors ist die Rezeption des Werkes Vojnovićs bei den Slowaken hauptsächlich durch gesellschaftliche Momente motiviert.